

आ त्वा जिघर्षि मनसा धृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा ।

पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन् व्यचिष्टमन्नै रभसं दृशानम् ॥ २३ ॥

का° [१६.२.२२.] उपविश्य मृदमभिजुहोत्या त्वा जिघर्षीति व्यतिषक्ताभ्यामृ-
ग्यामाहुती सुवेणाश्वपदे । अस्यार्थः आज्यं संस्कृत्य पिण्डसमीपे उपविश्य मृद-
मभि अश्वपदे मृत्पिण्डोपरिस्थिताश्वपदमुद्रायामा त्वा आ विश्वत इति ऋग्यां व्य-
तिषक्ताभ्यां सुवेणाहुती द्वे जुहोति व्यतिषङ्गश्चैवम् आ त्वा जिघर्षीति पूर्वस्याः
पूर्वार्धं मर्यश्रीरित्युत्तरस्या उत्तरार्धं पठित्वैकाहुतिः आ विश्वत इत्युत्तरस्याः पूर्वार्धं
पृथुं तिरश्चेति पूर्वस्या उत्तरार्धं च पठित्वा द्वितीयाहुतिरिति ॥ गृत्समददृष्टे अग्ने-
द्यौ द्वे त्रिष्टुभौ । हे अग्ने मनसा श्रद्धायुक्तेन चित्तेन धृतेनाज्येन कृत्वा त्वामाजि-
घर्षि आसिञ्चामि दीपयामि वा धृ क्षरणदीप्त्योः ह्लादिः । कीदृशं त्वां विश्वानि भु-
वनानि प्रतिक्षियन्तं सर्वाणि भूतानि प्रत्येकं निवसन्तं क्षि निवासगत्योः तुदादि-
कादस्माहृतृप्रत्ययः । तिरश्चा पृथुं तिरोऽश्चतीति तिर्यक् तेन तिर्यगञ्चनेन ज्यो-
तिषा पृथुं विस्तीर्णं वयसा धूमेन बृहन् महात्तम् इतो वाऽअयमूर्ध्वं रेतः सिञ्च-
ति धूमः सामुत्रा वृष्टिर्भवतीति श्रुतेः यद्वा तिरश्चा तिर्यक्प्रमाणेन पृथुं विस्तृत-
मिति बहुदेशव्याप्तिः वयसा वय उपलक्षितेन कालेन बृहन्तमिति बहुकालव्या-
प्तिः देशकालानवहिन्नमित्यर्थः । तथा व्यचिष्टं व्यचनं व्यचोऽवकाशः सोऽस्या-
स्तीति व्यचवान् अतिशयेन व्यचवान्व्यचिष्टः अतिशयने तमविष्टनाविति [पा°
५.३.५५.] इष्टन् विन्मतोर्लुगिति [पा° ५.३.६५.] इष्टानि परे मतुपो लुक् । अन्नैः
रभसं रभ रभस्ये धृताद्यन्नैः सोत्साहम् अनेकान्नैर्दुर्गैरप्यस्य शक्तिक्षयो नास्तीति
भावः । तथा दृशानं दर्शनीयं दृश्यमानं वा अन्ये देवा अदृश्या अयं तु दृश्यत
इति भावः दृशोः शानन्प्रत्ययः ॥ २३ ॥

आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत ।

मर्यश्री स्पृह्यद्वर्णीऽअग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भुराणः ॥ २४ ॥

अरुमग्निमाजिघर्षि समन्तात्सिञ्चामि दीपयामि च किम्भूतं विश्वतः प्रत्यञ्चं स-
र्वतः प्रत्यगात्मतया प्रतीयमानम् । सोऽग्निररक्षसा क्रौर्यरहितेन अक्रुध्यमानेन